

„EGZAMIN DOJRZAŁOŚCI” reż. Marcel Łoziński

Opracowanie Piotr Pomostowski

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

STOPKLATKA	
Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
<p>Pokaż uczniom kadr, na którym widzimy chłopaka z długimi, zmierzwionymi włosami i wielką czarną muszką (02:00).</p> <p>Pokaż uczniom stopklatkę, na w której widzimy zadumaną dziewczynę, podpierającą się i zasłaniającą usta. Z lewej strony kadru, z przestrzeni pozakadrowej wysuwa się dłoń z zapalonym papierosem. (13:00).</p>	<ul style="list-style-type: none">• Na podstawie ubioru oraz fryzury bohatera, zastanówcie się, w jakim czasie rozgrywa się historia przedstawiona na ekranie? W jakich latach chłopcy ubierali się w taki sposób i nosili tak charakterystyczne fryzury?• Czy w dzisiejszych czasach nauczyciele również palą papierosy w trakcie przeprowadzania egzaminów maturalnych? O czym świadczy to zachowanie? Czy w latach, na które przypada czas akcji filmu palenie papierosów w miejscach publicznych: szkołach, szpitalach, zakładach pracy było wyjątkiem, czy ogólnie przyjętą normą? Na podstawie własnej wiedzy, omawianego filmu oraz filmu „Szkoła podstawowa” Tomasza Żygadły [film wraz z omówieniem dostępny w Filmotece Szkolnej, Lekcja 47: Konformizm po polsku], zastanów się, co jeszcze w kwestiach obyczajowych zmieniło się od tamtych czasów?
DŹWIĘK I OBRAZ	
Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
<p>Pokaż uczniom pierwszą minutę filmu.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Dlaczego bohaterowie filmu, spoglądając w książki, wymawiają samogłoski w coraz szybszym tempie? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Zastanów się, jak rozpoczyna się nauka w najwcześniejszych etapach edukacyjnych. W jaki sposób wyrabiamy w sobie pewne nawyki w kontekście procesu uczenia się? Czy mamy czas i możliwość na chwilę się zatrzymać i zastanowić nad treściami, które są</p>

<p>Pokaż uczniom fragment filmu, w którym bohaterowie śpiewają piosenkę (15:30).</p>	<p>nam przekazywane? Czy nauka na pamięć jest dobrą nauką? A jeśli tak, to w odniesieniu do jakich przedmiotów szkolnych? Zastanów się np. czy nauka historii różni, lub czy powinna się różnić od nauki języka obcego.</p> <ul style="list-style-type: none">• Dlaczego twórcy filmu wycięli część diegetycznego materiału dźwiękowego (należącego do świata przedstawionego) i umieścili w tych miejscach głos nauczyciela, wyczytującego nazwiska i imiona bohaterów filmu? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Zastanów się nad słowami refrenu: „Czy będziemy tworzyli piękno?” Jakie jest tempo i tonacja piosenki? Czy jej ogólny nastrój w muzyce koresponduje z tekstem piosenki? Czemu służy ten zabieg filmowy? Czy dokumentalista ma prawo manipulować obrazem i dźwiękiem, aby zaprezentować widzom swoją postawę względem tematu jakiego się podejmuje?</p> <ul style="list-style-type: none">• Jaką funkcję może pełnić przedstawienie teatralne lub muzyczne w filmie dokumentalnym? Jaką funkcję Twoim zdaniem pełni w tym filmie?
CZOŁÓWKA I TYŁÓWKA	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Pokaż uczniom pierwszą minutę filmu.</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Czy sekwencja teatralna otwierająca film pełni funkcję czołówki? Jeśli tak, to dlaczego?
UJĘCIE	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Pokaż uczniom cztery pierwsze ujęcia, których akcja rozgrywa się na korytarzu szkolnym.</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Czego dowiadujemy się w odniesieniu do sytuacji ekranowej? Co możemy powiedzieć na temat: czasu, miejsca i bohaterów filmu? Jaka jest kompozycja ujęć, czy jest przemyślana?

TRANSFORMACJE RODZAJOWE

Wskazówki dla nauczyciela

Zainscenizuj z uczniami sceny podobne do tych, z których składa się film. Niech to będzie moment przed ważnym pytaniem na ocenę, samo przepytывanie i chwila po pytaniu, kiedy opada napięcie i jest czas na krótką refleksję.

Pytania do uczniów

- Postarajcie się (nieco inaczej niż w chwilach, kiedy na prawdę jesteście pytani na ocenę) skupić się bardziej na swoich emocjach niż na samych odpowiedziach na pytania. Spróbujcie nazwać emocje, które towarzyszą wam: przed, w trakcie i po przepytывaniu. Jak reaguje wasze ciało w trakcie tych trzech etapów związanych z pytaniem na ocenę?

II. KLUCZOWE PYTANIA

PRACA KAMERY

- Jakie rodzaje planów dominują w filmie? Jaką pełnią funkcję? Co reżyser próbuje wydobyć z opowiadanej historii poprzez stosowanie odpowiednich rodzajów planów?

PODPOWIEDŹ: W filmie stosowane są: zbliżenia, półzbliżenia, plany średnie, pełne i ogólne.

- Czy ruchy kamery sprawiają wrażenie wcześniej zaplanowanych? Jaki ma to związek z rodzajem filmowym (dokument), do którego należy film?
- Czy realizatorzy posługują się statywem, czy raczej ujęcia kręcone są „z ręki”?
- Czy postacie dostosowują się do pracy kamery, czy wręcz odwrotnie?

KOLORYSTYKA

- Czy zastosowanie taśmy czarno-białej bardziej wiąże się w przypadku omawianego filmu z odległym czasem realizacji, czy pełni funkcję estetyczną?

POSTACI

- Czym bohaterowie filmu różnią się od siebie, a co ich łączy?
- Czym różni się zachowanie bohaterów przed wejściem na egzamin, w czasie jego trwania i po egzaminie? Jak zmieniają się ich emocje?
- Czy nastawienie do tematów, które pojawiają się na egzaminie jest inne kiedy bohaterowie opuszczają salę egzaminacyjną?
- Czy bohaterowie szczerze odpowiadają na zadawane im pytania w trakcie trwania egzaminu?
- Czy istnieje związek pomiędzy sceną otwierającą film i zachowaniem bohaterów w trakcie egzaminu?

PODPOWIEDŹ: Przypomnij sobie pytanie związane z nauką na pamięć.

NARRACJA

- Jak nazwałbyś strukturę narracyjną filmu? Czy jest oparta na jakimś schemacie?

PODPOWIEDŹ: Zwróć uwagę na poszczególne pomieszczenia wewnątrz budynku szkolnego, w których rozgrywa się akcja filmu.

- Czy można wyodrębnić w filmie poszczególne części? Jeśli tak, to ile by ich było i do których fragmentów filmu by się odnosiły?

PODPOWIEDŹ: W filmie istnieje wyraźny podział na: wstęp, rozwinięcie i zakończenie.

- Kim jest narrator?
- Czy narrator ingeruje w opowiadaną na ekranie historię? Jeśli tak, to na czym to polega?

PODPOWIEDŹ: Zwróć uwagę na ostatnią scenę filmu.

- Czy film można podzielić na fragmenty obiektywne i subiektywne z punktu widzenia narracji?
- Czy tytuł filmu tyczy się jedynie egzaminu maturalnego, czy ma szersze znaczenie? Jeśli tak, to dlaczego?

MIEJSCE AKCJI

- Jak scharakteryzować przestrzeń, w której rozgrywa się historia?
- Czy szkoła jako instytucja ukazana w filmie różni się od szkoły współczesnej? Czy formuła egzaminu znacząco się zmieniła?
- Jak czują się bohaterowie w miejscu, w którym rozgrywa się akcja filmu?
- Jak przestrzeń w tym filmie wpływa na bohaterów?

- W jakich przestrzeniach bohaterowie czują się lepiej, a w jakich gorzej i z czego to wynika?

UJĘCIA

- Czym różnią się ujęcia realizowane na korytarzu od tych w sali egzaminacyjnej. W jakiej odległości od kamery znajdują się uczniowie w różnych pomieszczeniach?
- Dlaczego podczas nagrywania scen egzaminu nie widzimy twarzy egzaminatorów?
- Czy uczniowie zachowują się naturalnie mimo obecności kamery? Czym różni się ich zachowanie w scenach na korytarzu od zachowania w sali egzaminacyjnej?

PODPOWIEDŹ: Na korytarzu uczniowie są bardziej rozluźnieni mimo obecności kamery, w sali egzaminacyjnej – bardziej spięci. Członkowie ekipy realizacyjnej zadają pytania uczniom na korytarzu, a nauczyciele w sali egzaminacyjnej.

- Które sceny kręcone są za pomocą statycznych ujęć, a które w ruchu i dlaczego?

MUZYKA I DŹWIĘK

- Jak zinterpretować pierwszą scenę filmu, kiedy słyhać wystrzał, a następnie uczniowie w coraz szybszym tempie (jednocześnie, ale nierówno) wykrzykują samogłoski?
- Jak określiłbyś funkcję piosenki śpiewanej przez uczniów w ostatniej scenie filmu?

PODPOWIEDŹ: Warto zwrócić uwagę na tekst piosenki. Czy koresponduje z tonacją i ogólnym nastrojem piosenki?

MOTYWY

- Czy gdybyśmy obejrzeli film bez dźwięku, wiedzielibyśmy gdzie i w jakiej sytuacji ekranowej rozgrywa się akcja filmu? Jeżeli tak, to jakie motywy wizualne mogłyby nam pomóc w udzieleniu odpowiedzi na to pytanie?
- Skąd wiemy z jakiego przedmiotu uczniowie zdają maturę? Czy jego nazwa pada wpleciona w dialogi, czy informuje nas o tym jakiś motyw wizualny?
- W jakich innych tekstach kultury ważną rolę odgrywa motyw szkoły i motyw młodości?
- Jaką funkcję pełni w filmie motyw teatru? Jaką funkcję pełni kłamra przedstawiająca występ teatralny?
- Czym jest konformizm/nonkonformizm? Jak motywy te przewijają się w omawianym filmie?

KOMPOZYCJA (*MISE EN SCÈNE*)

- Jak wygląda ruch wewnątrz kadrowy w scenie otwierającej film? Czy jest to obserwacja rzeczywistości jak w klasycznym dokumencie, czy scena ta jest inscenizowana?

PODPOWIEDŹ: Ruch wewnątrz kadrowy, to ruch postaci w obrębie kadru, nie ruchy kamery. Warto zastanowić się nad różnicami w inscenizacji filmowej i teatralnej.

MONTAŻ

- Jaką funkcję, w scenach rozgrywających się podczas egzaminu, pełnią przebitki, w których widzimy osoby siedzące z boku i przygotowujące się?

PODPOWIEDŹ: Przebitka, to krótkie ujęcie, wprowadzające wątek poboczny względem wątku głównego. Często powiązany z wątkiem głównym na zasadzie tożsamości miejsca akcji, urozmaicający materiał wizualny.

- Czy w filmie są zauważalne przeskoky czasowe (elipsy)? Jeśli tak, to w których momentach są stosowane i dlaczego?

III. POMYSŁY NA ĆWICZENIA

PISANIE I CZYTANIE

- Poproś uczniów o napisanie rozprawki na temat: Nauka w szkole publicznej w czasach PRL-u. Czy można zdystansować się od polityki i mimo to otrzymywać dobre oceny?

SŁUCHANIE I MÓWIENIE

- Podyskutuj z uczniami, jak sądzą – czy wybranie kierunku studiów „nauki polityczne i dziennikarstwo” zobowiązuje do wyznawania przyjętej (w danym momencie) przez państwo ideologii?
- Podczas egzaminu jedna z uczennic otrzymuje zagadnienie: Podstawowe prawa i obowiązki obywatela. Nauczycielka zadaje pytanie: „Jakie prawa ma obywatel PRL? Np. teraz korzystasz z przywileju bardzo szerokiego. Prawo do nauki!”. Porozmawiaj z uczniami o tym, dlaczego, ich zdaniem, tym stwierdzeniem kończy się część filmu związana z egzaminami?
- Obejrzyj wraz z uczniami fragment polskiej kroniki filmowej. Porozmawiajcie o tym, kto jest nadawcą, a kto odbiorcą tego tekstu? Czy można powiedzieć, że nauczyciele i uczniowie z filmu Łozińskiego znajdują się w podobnej sytuacji komunikacyjnej jako nadawcy i odbiorcy? A jeśli tak, to kto jest kim?

ĆWICZENIA PRAKTYCZNE

- Poproś uczniów, aby na podstawie swojej pamięci i w oparciu o problem zdiagnozowany w filmie, spróbowali umieścić ponumerowane wypowiedzi w dwóch kolumnach. Po lewej stronie zdania, które wypowiedziane zostały w trakcie trwania egzaminu, a po prawej zdania wypowiedziane na korytarzu:

1) (rozmowa dotyczyła wypełnienia deklaracji partyjnej)

- A co wpłynęło na podjęcie decyzji przez ciebie?

- Gdybym tego nie zrobiła, to ojciec powiedział, że miałby wrażenie, że popełnił jakiś błąd wychowawczy.

2) „Z naszego punktu widzenia socjalistycznego”.

3) „Ja powiedziałam, co kazano”.

4) „Np. Arabię Saudyjską potraktuję inaczej niż jest przyjęte przez całe społeczeństwo i co dostanę?”

5) - Czy nie boisz się, że jeśli pójdziesz na nauki polityczne, to będziesz musiał....?

- Ja zawsze pokazuje to, co myślę i czasami źle na tym wychodzę.

- Tutaj nie pokażesz tego, co myślisz.

- Nie, broń Boże.

6) - Jaki jest wzór osobowy członka PZPR?

- Musi być to człowiek szczerzy

Jakie wnioski można wyciągnąć z tego ćwiczenia?

PODPOWIEDŹ: Na różniące się wypowiedzi determinowane przez odpowiednie postawy i wchodzenie w role może wpływać nie tylko sytuacja emocjonalna związana z tym, co uczniowie muszą mówić, aby zdać egzamin, ale także sam stres, który jest związany z egzaminami w ogóle, nawet jeśli pominie się kontekst ideologii oraz indoktrynacji.

ZADANIA AKTYWIZUJĄCE

- Podziel uczniów na dwie grupy. Niech jedna wystąpi w roli egzaminatorów, a druga maturzystów podczas egzaminów ustnych. Polecenia dla uczniów: Stwórzcie pytania zgodne z aktualnym pro-

Filmoteka Szkolna

gramem nauczania z dowolnego przedmiotu (najlepiej języka polskiego). Zastanówcie się nad kryteriami oceniania. Na czym polega trudność bycia egzaminatorem? Czy tylko uczniowie denerwują się na egzaminach? Jakie cechy powinien mieć dobry egzaminator? Opowiedzcie o swoich wrażeniach osobom, które przepytawaliście, a osoby przepytywane niech opowiedzą wam o swoich. Jak wygląda sytuacja komunikacyjna między maturzystą a egzaminatorem? Z czym kojarzą ci się określenia: „empatia”, „zmiana boisk”, „zobaczyć coś od kuchni”, „symulacja”, „kontrolowana improwizacja”

PODPowiedź: Można wykorzystać zestaw do ustnej matury z języka polskiego.

- Sztuka wywiadu przed kamerą. Poproś uczniów o podzielenie się na zespoły dwuosobowe. Niech jedna z osób przygotuje zestaw pytań związanych z nadchodzącym egzaminem dojrzałości (od dwunastu do piętnastu pytań). Pytania mogą oscylować w granicach problemów typu: Dlaczego wybrałeś takie, a nie inne przedmioty maturalne? Co sądzisz o przedmiotach obowiązkowych na egzaminie maturalnym i jak się w nich czujesz? Co zamierzasz zrobić po maturze? itp. Ćwiczenie ma być również pretekstem do próby odpowiedzenia na pytania: w jaki sposób prowadzić rozmowę, by była ona interesująca, pytania i odpowiedzi zrozumiałe, a kontakt pomiędzy zadającym pytania i pytanym na tyle dobry, by móc w trakcie trwania rozmowy poruszyć kwestie, które nie pojawiły się na etapie przygotowań do wywiadu, ale wypływały z samej dyskusji. Czy warto mieć gotowe pytania i ściśle się ich trzymać?

PODPowiedź: Czasami zdarza się tak, że odpowiedź na dane pytanie pada jako kontynuacja odpowiedzi na pytanie poprzednie, jeżeli mamy do czynienia z „wygadany” bohaterem wywiadu i jeden wątek pociąga za sobą następny. Wówczas należy pominąć zadawanie pytań, na które odpowiedzi padły wcześniej w sposób naturalny, a zastanowić nad pytaniami dodatkowymi.

- Warto zastanowić się również jak wygląda sztuka wywiadu w kontekście różnych mediów: radia, telewizji i prasy?

PODPowiedź: W wywiadzie radiowym tylko słyszymy wypowiedzi. Podczas wywiadu przed kamerą (fonia plus wizja) ważną rolę odgrywa również mowa ciała, mimika twarzy itp. W wywiadzie prasowym wypowiedzi są dodatkowo poprawiane pod kątem stylistycznym, a zmiany w formie mogą niekiedy przełożyć się na ingerencję w samą treść.

KSZTAŁCENIE WIELOKIERUNKOWE

- Czy pytania zadawane uczniom w filmie Łozińskiego są dla Ciebie zrozumiałe? Czy możliwe byłoby udzielenie na nie odpowiedzi dzisiaj? Podziel uczniów na grupy. Każda z nich powinna spróbować spisać wszystkie pytania pojawiające się w filmie i pomyśleć nad odpowiedziami. Na koniec przedstawiciele grup czytają jedno pytanie na głos i wyznaczają grupę, która powinna spróbować udzielić odpowiedzi na podstawie wcześniejszych przemyśleń.

Wykorzystano format analiz filmoznawczych przygotowany na podstawie opracowań British Film Institute.

Organizator:

Współfinansowanie:

